

Sinkovits Imre bűsége

ihálva lépett a színpadra a *Csongor és Tünde* Tudós szerepében öt esztendeje, 2001. január 17-én. Délután már orvoshoz kellett volna mennie, de másnapra halasztotta. Talán félte szigorát, hogy eltiltja a játéktól, márpedig több mint fél-százados színészi életében miatta előadás nem maradt el. Mert az ügyelő első figyelmeztetése 6,25-kor neki az égi hangot is jelentette: a Teremtés kezdetét. Alá-szállást Madách Imre, Katona József, Németh László, Shakespeare, Illyés Gyula, Sütő András élet-halál küzdelmeibe. És Vörösmartyéba is, akinek *Szózatát* mondván, csöndes meditációjában évezredes tanulságként töretlenségünket és ragaszkodásunkat hangsúlyozta.

Jelenete végén szinte kiesett a színpadról, emlékszik a kitűnő ügyelő, Csepeli Sándor, akinek segítségét elhárítva a falat támasztotta. A három vándor a tündérajáték második részében visszatér; így mellében a végzetes szorítással, második jelenésére Sinkovits Imrének jó órát kellett várakoznia. Verejtékezve, a lét végső kérdései felett összeroppanva újabb monológiával bevégezte szerepét, de nem az előadást. Mert ugyan távozhatott volna a színházból, ám maradt, hogy a közönség tapsos ragaszkodását megköszönje. Nem a hősiség vezette a függöny elé, hanem a mindenkori szolgálat hűsége. Perella kapitányként a végsőig védte Montségur várát Illyés Gyula *Tiszták* című tragédiájában; Dózsa Györgyként se hátrálhattott, sorsa a tüzes trónra vezetett; öreg Bódiként pedig örök ragaszkodással maradt a Nagyromlás alatt. Ahogy szerepeit, úgy a színészi életet is naponta végig kell járni, mondta. Ami pedig a tapsot köszöntő meghajlással fejeződik be esténként, szótlannul is kifejezve: kedves nagyrődemű! Köszönjük, köszönjük..., nem tettünk mást, csak szolgáltunk. „Szolgáltuk a szerzőt, anyanyelvünket, a színházat, a Nemzetit, teljesítvén hivatásunkat. Szép jóéjszakát!”

A szép jó éjszaka reményében verejtékező homlokkal, végső erejét összeszedve, Sinkovits Imre azzal autózott haza, hogy másnap orvosával tisztázza gyöngeségének okát. Mélyen és hosszan aludt, pihenten ébredt, majd öltözködött, készült a vizsgálatra. Aztán hirtelen felszabadító erőt érzett: „Most már könnyebb”, mondta szeretett feleségének, Gombos Katinak, s végzetes sóhajjal Urához tért. Megkönnyebbedett Sinkovits Imre földi gyötrelmeitől is, mert szolgálatának végzetes embóliája érte néhány hónappal korábban: színházat megfosztották a Nemzeti rangjától. Amire lelkét, tehetségét áldozta, évtizedeken át vállalva senki emberek, firkászok és hatalmi göggel a színházi életet uraló klikk lebecsülő, kirekesztő jelzőit. Sinkovits Imrét persze nem lehetett megalázni, mert műveltségével, tehetségével fölötte állt e díszes, a nemzeti színjátszást gyűlölő társaság-

nak. De egy hitvány „polgári” államtitkár és kompániájának tarvágása összeropantotta.

Sorsa vezette, hogy küzdelmeiben nyílt vagy csöndes nemjeivel mindenféle kísértések közepette is ragaszkodott hitéhez, igazához. Nem ámította magát, pontosan felismerte milyen korszak szakadt ránk 1945-ben. Állt a halálraítélt verjétkcsöppjeivel szovjet fegyver előtt; aztán szenvedte drága iskolájának, az Árpádnak az összeomlását; és siratta lelki-testi épülését jelentő családjának, a cserkésznek a szétveretését. Főiskolásként a Rókus kápolnában hitét, emberségét erősítette a léleklusztító mindennapokban, persze hogy a proljelmezbe öltözött úri gyerekek rajta gyakorolták osztályharcukat. De Sinkovits Imrét akkor és később is védte tehetsége, amit soha nem a maga érdemének, hanem isteni adománynak tekintett. Így lett hitelessé 1956. október 23-án Petőfi Sándor szobra előtt, amikor a *Nemzeti dalt* mondta. S vált a forradalom jelképévé a későbbi évtizedekben, mert sem besúgásra, sem bocsánatkérésre nem tudták kényszeríteni a megtorlás éveiben. Esztendőkre a József Attila Színházba száműzték, de nem kesergett, hanem feladatot látott ebben is. Művészi laboratóriumot, amelyben a változatos feladatok kiteljesítették; *A három testőr*ben tucatnyi szerepben sziporkázott, s a *Tizedes*ben pedig mindannyiunkat mulattatva a megmaradás új hangú módozatát mutatta meg. S ezért szerette és játszotta előbb filmen, majd a Nemzeti Színházban Örkény István *Tótékj*ának tűzoltóját, mert Sinkovits Imre művészként és magánemberként egyként küzdött a családra, a hazára és a nemzetre telepedett őrnagyuralommal.

A színház a demokrácia intézménye, de szabadsághiányos időben az esztétikai cukrászlegények próféciája önáltatás, vallotta. Ha másként nem, hát szerepének egy-két mondatával vagy Petőfi, Illyés Gyula, Ady, Csoóri Sándor, Nagy Gáspár verseivel a pódiumon a légszomjot az összekacsintás sugallatával könnyítette. Sinkovits Imre ereje és hatalma ebben is volt, hogy az írókkal, költőkkel szövetkezve, egy-egy jelző vagy gondolat éles, szokatlan hangsúlyaival drámai mélységeket látatott. Sorsunkat harangozta Sinkovits Imre, s jutalma is ezért volt s marad mindörökre közösségi. Okkal írta Illyés Gyula őt köszöntő versében: „egy egész nép, ki mosollyal, ki karral, / de mindenki szorosan szívre ölel...” És nemcsak a színpadon szolgált mindenki Siki bácsija, hanem segített a kérőknek, a szenvedőknek; jótékonyági szereplést nálánál aligha vállalt többet bárki is. Figyelt az emberekre, s megértette mások hibáit, mert maga is esendő volt. De erejét mutatta azzal is, hogy Isten és ember előtt tudott bocsánatot kérni.

Szerepében utolsó szavaival a lepkét szólongatta: „Megállj! ne menj még, én is elmegyek. – / Nem áll meg, elmegy, elhagy, eltűnik – / Sötét van, álmadozzunk, itt az éj.”

És elment...

Amikor ravatala előtt a hivatalos tisztelgő idő múltán bezárták az ajtót, és korporsója feltűnt a színház kapujában, a hatalmas várakozó tömeg a *Szózatot* kezdte énekelni, s a forgalom megdermedt a Hevesi téren, az autósok se türelmetlenkedtek túlköléssel. Aztán a *Himnusz* hangzott fel: „Isten áldd meg a magyart...”

Isten Sinkovits Imrében géniusszal áldotta meg a magyart, aki életében és hol-
tában is üzeni nekünk, amit ifjan Péter apostolként énekelt a virágvasárnapi pas-
sióban: „Ha meg kell halnom is veled, nem tagadlak meg téged.”

Elhangzott a Magyar Katolikus Rádióban 2006. január 22-én.

Agárdy Gábor csodái

„Adjon az Isten sokakat, sok karácsony napokat, bort, búzát, eleget, a pohárnak fe-
neket, hogy ihassunk eleget!” Alig egy hónapja, Kubik Anna régi színházi karácsonyok
ünnepi fuvallatában, közös, legendás előadásuk, az *Advent a Hargitán* kántálásával top-
pantott be Agárdy Gábor kórházi ágyához. Anna kezében gyertya világolt, s Gabi bá-
tyánk hunyó pillája mintha feljebb nyílt volna; boldog adventek emléke derengett fel
benne, amikor még Imre „tesvérével”, vagyis Sinkovits Imre komájával baktatott Sü-
tő András drámájában a Nagy Romlás szakadécai alatt, s vitakoztak, hogy Csudalátó
Dánielként másod- vagy harmadnap támadt-e fel a koporsóból. Néztem Gábor bá-
tyám megfáradt örömét Kubik Anna hóvirágos szépségében, s azon tűnődtem, hogy
e kivételes művész színpadi csodáit ugyan mikor fordítja életbeli varázslattá? Mert mi-
csoda váltásokat élt meg a színpadon! Ahogyan az *Adventben* is; túlvilági jövevényként
koporsója hitvány minőségéről már hétköznapi emberként háborgott, hullámoztatva
a darabot, szerepét és közönségét a végletekben; keverve a poétikus és a kedélyes szí-
neket hegyi székelvények természetében.

Am óvatosan a jelzőkkel és a lelkesültséggel! – erre éppen Gábor bátyám fi-
gyelmeztet, aki a minősítésben soha nem szerette a végleteket, mondván: felleng-
zőség ne lengje át a színész munkáját, s az ítélkezésben is tanácsos a higgadság.
Nem felejtetem, a nagyváradi Liliomfi örömét, amikor a fiatalok első határon
túli sikerük hangos mámorát élték az autóbuszban, s Gábor bácsink szót kért:
„Ennyire jók azért nem voltunk!” És csönd telepedett az együttesre; egy kis hűsí-
tő józanítás: Agárdy Gábor pedagógiájával: társulattá nevelte az akkori Nemzeti
fiataljait. De figyelem! Gábor bátyám nem „voltatok”-at mondott szeretett ifjú
kollégáinak, nem a felülről és kívülről oktadni akaró öreg szólította meg pályatár-
sait, hanem „voltunk” szerint fogalmazott, vagyis elégedetlenségét közös többes-
ben, magára is értette. Mert Agárdy Gábornak a színház mindig közösségi mun-
kát jelentett. Hitetlenkedett mindenféle divatos rendezői és színházcsinálói teóriák
üdvözítő voltában. Igazgatók, ügyeletes művészirányzatok változhattak, de ő nem:
spekulációk helyett mindig az ihletett, közösségi munkát és a teremtő szakérte-
lmet igényelte.

Kubik Anna a lábánál ült a kórházi ágyon, Gabi bácsi kezét simogatta;
s a tündéri látogató szívbeli tekintetére mintha könnyebbedni látszott volna ar-

cának süppedt volta. De inkább csak Jávor-bajuszának nyúlása jelezte: múltjának derűs tájain bolyong. Mi mindent játszott azóta, hogy nagyhírű színészalbérlőjük, Táray Ferenc elvitte a szegedi Nemzeti Színházba, hogy Bónyi Adorján *Elcserélt ember*ének kisgyermek szerepében felléptesse! Főiskolát nem végzett Agárdy Gábor, de 1937-től a legendás Sziklai Jenő igazgató társulatának tagjaként estéről estére a legnagyobb színészekkel játszhatott; népszínművek, tragédiák, operettek, komédiák folytonos áramában mindenféle stílust megtanult, s ahogy a műsor igényelte, még a tenor 1-be sorolt énekesként ötvenkét opera kóruszólamát is fújta. Felvidékkel, Észak-Erdéllyel és a Vajdasággal tágult országjárását idézve, bennünket, sorsa felett komoran gubbasztó látogatókat vizsgáltván említette, amiről eddig még soha nem beszélt: Szekszárdon kétszer a Hamletet is eljátszotta, s aztán mondta direktorának: „No ezt azért már nem! Harmadjára nem vállaltam.” Kudarcos szerepe fölötti vigasz jelei is szóba kerültek: hátha jobb Hamlet volt Szekszárdon, mint a parókás Major Tamás a Nemzeti Színházban!

De akkor még csak ült a Nemzeti nézőterén, mert a miskolci évek után a Fővárosi Operettszínház tagja lett, majd az Ifjúsági és a Petőfi Színház művészeként változatos jellemszerepekben érlelődve hatalmas sikerré formálta a *Koldusopera* Bicska Maxiját. Brecht alakításával kétéves szerződésre hívták Belgiumba, de benne, az örök hűségben kételkedtek, s nem engedélyezték nyugati vendégszereplését. A Nemzetibe pedig akkor került, amikor már bezárták az öreg épületet. *Az ember tragédiájának* felújításában még ott próbálhatott, de otthona már a Nagymező utcai épület lett, majd negyvenöt éven át, holtáig a Hevesi téri társulathoz ragaszkodott. Mindig elmondta: az első években rosszul érezte magát, s ha Imre barátja nem marasztja, ott is hagyja a Nemzetit. A vezetők viaskodtak egymással; hatalmi küzdelmek, rendezői ideológiák háborúztak, amelyben a boldog munka gyönyörűsége helyett a színész jobbára csak szerepeket termelhetett.

„Tessék sietni vissza hozzánk, Gabi bácsi, mert nincs, aki meséljen!” – mondta Kubik Anna simogatva az arcát, s megigazítván a vánkost a feje alatt. Igen, Agárdy Gábor mindig mesélt, mert szerette a fiatalokat. Mesélt előadás előtt az öltözőben, ha tartósan várakozott jelenésre, a színészbüfében beszélgetett, és éjszakákba nyúlóan szívesen hallgatták a Gobbi Klubban. Történetei valóság-hűsége fölötti igazsággal szóltak: mert szépen csiszolt példabeszédekben Csontos Gyula, Tímár József, Maklári Zoltán és Bihari József alázatát, hűségét, alkotói gondolkodását világította meg. Az ikonfestés művésze is, aki színészként képekben és történetekben beszélt arról az álmodott színházról, amelyet egykor Sziklai Jenő szeretetében megismert – ez volt Agárdy Gábor magánegyete, amelyet átható és legnagyobb érzéseként a szeretet vezérelt. Próbákon és esténként pedig következtek a nagy mutatóványok: a *My Fair Lady*ben Doolittle, a csatornatisztító micsoda fejedelmi eleganciával billentett kalapját, amint az utcai népesség felemelte; kabosi mélységgel élte meg a kishivatalnok megaláztatását a *Lovagias* ügyben; mesebeli francia királyként a gyermekekkel is játszott a *János Vitéz*ben; a hazugság-esküvő ceremóniamestereként sziporkázott a *Balkáni gerlé-*

ben. Virtuózan ismerte Molnár Ferenc Monarchiájának világát, és otthon volt a Hargitán is. Amiben játszott, az sikert ígért. Mert Agárdy Gábor a csodák tudója, örömteremtő művész, nagy játékos volt.

Kezdet csendesedni, pillája le-lecsukódott. Készülődünk.

Anna gyertyája ugyan nem égett csonkig, de eloltotta, hogy amíg Gabi bácsi álomszínházában időzik, valami meg ne gyúljon az asztalkán, amit fél évszázada drága párja, Borika oly ünnepi szépséggel feldíszített. Nehezen indultunk, s még visszaneéztem: már a Nemzeti Színház örök, álmatlan virrasztójaként láttam őt pihenni. Mert abba holtában se nyugodhat bele, hogy rangjától megfosztották szent színpadát! Csillagokig rúgtató indulattal búcsúzott a Nagy Romlás alatt: „És van még szentség, amit össze ne törtek volna? Hát van még parancsolat, amit meg nem szegnek minden pillanatban?”

A Szentség nagy őrizője, Isten Veled! ☒

Elhangzott a Magyar Katolikus Rádióban 2006. február 19-én.

Agárdy Gábor és Sinkovits Imre